

L'OBRA INÈDITA DE BERNARD LEBLON: ANTROPONÍMIA DELS GITANOS DE CATALUNYA

JEAN-PAUL ESCUDERO

En el món desconegut de l'onomàstica gitana, les investigacions de Bernard Leblon ofereixen una informació importantíssima sobre l'antroponímia gitana oficial del segle XVIII a l'Estat espanyol. A causa de l'abundància dels materials recollits per l'autor, ens hem limitat, de moment, a registrar les dades corresponents als gitanos de Catalunya.

Aquest musicòleg, lingüista, més conegut com a historiador, amic i admirador de François de Vaux de Foletier, va dedicar uns anys de la seva vida a escorcollar arxius per a crear les bases d'una història científica del poble gitano d'aquestes terres, tal com ho havia fet De Vaux de Foletier per a França.¹

A partir del 1425, quan apareixen els primers gitanos a la Península, diverses fonts administratives assenyalen llur presència a la Corona d'Aragó durant el segle XV. Als segles XVI i XVII, una política d'expulsió sistemàtica els allunya oficialment, encara que algunes famílies privilegiades van poder romandre, per exemple, al Rosselló. Amb el decret de Nova Planta, la situació legal dels gitanos canvia radicalment. Les mesures d'expulsió anteriors queden anul·lades i

1. François de Vaux de Foletier va escriure obres fonamentals per a la història dels gitanos de França i d'Europa occidental. Vegeu-ne algunes a la bibliografia.

Les fonts consultades per Bernard Leblon que s'han utilitzat en aquest inventari són les següents:

— Archivo General de Simancas
II -Sección Gracia y Justicia: A -Legajo 1004 (1772-1788)
— Arxiu de la Corona d'Aragó
II -Sección Reial Audiència: -Lligall 235, plects 17 i 28
-Registres de la Reial Audiència

Per a més informació geogràfica i diacrònica, vegeu també Leblon (1980 b).

s'estableixen les lleis castellanques que imposen el sedentarisme. Aquest control, cada vegada més dur, culminarà amb la detenció espectacular de tots els gitanos de l'Estat el 1749. De la vigilància obsessiva d'aquells anys, sorgiran finalment uns censos de la població gitana el 1784 i el 1785/1786, amb informacions variables, sobre prenom, vincles familiars, llocs de naixement, oficis..., registrats per Bernard Leblon i que ultrapassen els límits d'un simple inventari onomàstic.

Per raons evidents d'espai, hem hagut de condensar els elements recollits. La majoria dels cognoms presentats a continuació correspon a un o a diversos caps de casa. Cada data indica l'últim any de residència conegut en una ciutat. Tres anys seguits i separats per comes, representen, almenys, tres caps de casa.

ANTROPÒNIMS DELS GITANOS DEL CONJUNT DE CATALUNYA (PRINCIPAT)

Cognom	Localitat	Any
Aguiló	Reus	1785
Albarada	Tortosa	1746
Aragall	Granollers	1739, 1746
Babtista	Olot	1746
Bajulí	Tortosa	1746
Baldino (Baldiri ?)	Cambrils	1746
Baldiri	Cambrils	1782
Baranguer	Reus	1785
Batista	Barcelona	1786
Batista	Girona	1786
Batista	Manresa	1746
Batista	Olot	1729
Batista	Puigcerdà	1729
Batista	Sant Pere Pescador	1786
Batista	Sant Andreu de Palomar	1785
Batista	Sant Boi (Barcelona)	1786
Batista	Santa Coloma de Farners	s. XVIII
Batista	Torroella de Montgrí	1786
Batista	Valls	1786
Batista	Vilafranca del Penedès	1786

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Batista	Vilanova i la Geltrú	1746
Batista y Marqués	Valls	1786
Battista	Vilanova i la Geltrú	1746
Bautista	Figueres	1729
Bautista	la Selva (Tarragona)	1786
Bautista	Sant Boi	1781
Berenguer	Barcelona	1786
Boïgas	Figueres	1786
Bori	Reus	1785
Buhigas	Figueres	1746
Burrull	Barcelona	1786
Burrull	Sabadell	S. XVIII
Bustamante	Reus	1746, 1786
Bustamante	Tortosa	1746
Bustamante	Ulldecona	1786
Cantarell	l'Hospitalet de Llobregat	1786
Cantarell	Santpedor / (casat a Arbeca? *)	1746, 1786*
Caracol	Manresa	1746
Caragol	Sant Feliu de Guíxols	1786
Caragol	Vic	1746
Caragol y Reyes	Ribes de Freser	1786
Carbonell	Almenar	1785, 1786
Carbonell	Barcelona	1786
Carbonell	Reus	1729, 1746, 1782, 1786
Carbonell	Tarragona	1786
Cargol y Pubill	Figueres	1785
Casnovas	Girona	1746
Casnovas	Sant Feliu de Guíxols	1729
Castelló	Tortosa	1785, 1786
Castellón	Tortosa	1786
Castellón	Ulldecona	1746, 1785
Castro	Juneda	1785
Castro	la Selva	1786

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Castro	Vila-seca (Tarragona)	1785
Castro, De	Balaguer	1746
Cortés	Barcelona	1786
Cortés	Calella (Girona)	1786
Cortés	Granollers	1781, 1785
Cortés	l'Hospitalet de Llobregat	1786
Cortés	Manresa / Vic*, Manresa	1739*,1746
Cortés	Sant Andreu de Palomar	1786
Cortés	Sant Boi	1786
Cortés Bustamante	Benissanet / Reus	1740
Cortesa	Olot	1746
Dias	Tortosa	1729
Escuder	Barcelona	1786
Escuder	Castelló de Farfanya	1785
Escuder	Lleida	1785
Escuder	Manresa	1785, 1786
Escuder	Mataró	1746
Escuder	Sabadell	1786
Escuder	Santpedor	1786
Escuder	Sarrià (Barcelona)	1786
Escuder	Tarragona	1786
Escuder	Tàrrrega	1763
Escuder	Tortosa	1729, 1746, 1786
Escuder	Valls	1785, 1786
Escuder	Vila-seca	1786
Escudero	Balaguer	1746
Escudero	Barcelona	1786
Escudero	Blanes	1746
Escudero	Lleida	1729, 1786
Escudero	Mataró	1729
Escudero	Puigcerdà	1729
Escudero	Reus	1729
Escudero	Tàrrrega	1786
Escudero	Tortosa	1785, 1786

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Escudero	Ulldecona	1786
Espinàs ? «Espinàs»	Barcelona / Arenys—	1786
Espinàs «Espinàs»	Blanes	1786
Espinàs «Espinàs»	Girona	1786
Espinàs «Espinàs»	Vilanova i la Geltrú	1786
Fabré	Tarragona	1785
Farias	Manresa	1729
Ferrer	Barcelona	1786
Ferrer	Mataró	1786
Ferrer	Pineda	1786
Ferrer	Sabadell, Sabadell pres a Orà	1786
Ferrer o Pauferrier	Guissona / Agramunt	1747
Fons	Ribera de Cardós	1747
Fons	Vic	1729
Fontanet	Reus	1785
Fuster	Figueres	1783
Garcés	Tortosa	1785
García	Badalona / Igualada	1737
García	Barcelona	1786
García	Barcelona	1786
García	Caldes de Montbui	1786
García	Granollers	1786
García	Puigcerdà	1746
García	Tàrrrega	1729
García	Terrassa	1784, 1786
García	Granollers	1746
Garzés	Mataró	1729
Garzés	Tremp	1729?
Garzia	Torroella de Montgrí	1746
Gavarri	Lleida	1729
Gerona	Tortosa	1746
Gil	Balaguer	1785
Gil	Vilafranca del Penedès	1746
Girona	Tàrrrega	1734

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Gispert	Banyoles	1785, 1786
Gispert	Figueres	1786
Gispert	Olot	1782
Gitano	Balaguer	1729
Gitano	Figueres	1729
Gómez	Balaguer	1746
Gómez	Lleida	1729, 1732, 1748
Gómez	Vilafranca del Penedès	1740
Gomis	Lleida	1785
González	Barcelona	1786
Grau	Vic	1729
Hernández	Aldover	1786
Hernández	Montblanc	1746
Hernández	Móra d'Ebre	1786
Hernández	Tortosa	1729, 1746, 1785
Hernández	Valls	1785, 1786
Hernández	Castelló Tortosa	1786
Huguet	Reus	1785
Jimenes	Balaguer	1785
Jimenes	Lleida	1785
Jiménez	Balaguer	1786
Jiménez	Barcelona	1785, 1786
Jiménez	El Vendrell	1786
Jiménez	Figueres	1786
Jiménez	l'Hospitalet de Llobregat	1786
Jiménez	Lleida	1785
Jiménez	Reus	1785, 1786
Jiménez	Sabadell	1786
Jiménez	Tarragona	1786
Jiménez	Tàrrrega	1786
Jiménez	Terrassa	1786
Jiménez	Tortosa	1786
Jiménez	Valls	1786
Jiménez	Vilanova i la Geltrú	1785

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Jiménez	Reus	1786
Jimenis	Banyoles	1785
Larrosa	Reus	1785
Lluca	Olot	1746
Locaya	Figueres	1786
Logaya	Figueres	1746
Luis	Girona	1739
Malla	Balaguer	1746
Malla	Barcelona	1786
Malla	Castelló de Farfanya	1786
Malla	El Vendrell	1786
Malla	Girona	1746
Malla	Lleida	1785
Malla	Mataró	1746, 1786
Malla	Mont-roig (Tarragona)	1786
Malla	Reus	1746, 1786
Malla	Sants (Barcelona)	1785
Malla	Tarragona	1786
Malla	Terrassa	1784
Malla	Valls	1786
Malla	Vic	1786
Malla	Vilafranca del Penedès	1785, 1786
Malla, De	Mataró	1786
Malla, De	Reus	1746
Marot	Blanes	1785
Mascaró	Tarragona	1785
Mateo	Barcelona	1786
Montoya	Reus	1746
Morera	Ribera de Cardós	1746
Noguera	Barcelona	1786
Nolla	Reus	1785
Oliver	Reus	1729
Pagesa	Olot	1746
Pajes	Reus	1746

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Patrach	Barcelona	1786
Patrach	Figueres	1786
Patrach	la Bisbal	1786
Patrach	Torroella de Montgrí	1746, 1786
Pobill	Figueres	1746
Pobill	Manresa	1729
Pubill	Barcelona	1786
Pubill	Castelló d'Empúries	1782, 1786
Pubill	Figueres	1786
Pubill	Girona	1786
Pubill	Manresa	1786
Pubill	Olot	1782
Pubill	Palafrugell	1785, 1786
Pubill	Pineda	1785
Pubill	Puigcerdà	1746
Pubill	Sant Feliu de Guíxols	1786
Pubill	Sant Martí de Provençals	1786
Pubill	Torroella de Montgrí	1748
Pubill	Valls	1786
Pubill	Camprodon	1746
Puig	la Bisbal	1786
Pujol	Reus	1746
Pujol	Santa Pau (Girona)	1729, 1746
Pujol	Tàrrega	1746
Pujol	Torroella de Montgrí	1729
Pujol	Granollers	1749
Pujol y Serra	Mataró	1729
Rey	Pals	1786
Rey	Puigcerdà	1746
Rey y Rodrigo	Vic	1729
Reyes	Amer	1786
Reyes	la Seu d'Urgell	1786
Reyes	Pals	1785, 1786
Reyes	Ribes de Freser	1786

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Reyes	Vic	1786
Roch	Manresa	1729
Rodes	Lleida	1746
Rodríguez	Mataró	1746
Roge	Móra d'Ebre	1786
Roger	Valls	1785
Romero	Berga	1729
Romero	Manresa	1729, 1746
Romero	Vic	1729
Ruis	Tremp	1785
Salazar	Fraga / Barcelona	1749
Salazar	Santa Pau	1746
Salazar, De	Barcelona	1763
Salazar, De	Lleida	S. XVIII
Salazar, De	Tarragona	1736
Salvio	Santa Pau	1746
Santa	Mataró	1729
Serra	Cambrils	1780
Serra	la Canonja	1786
Serra	Vila-seca	1746
Serviola	Banyoles	1785
Soler	Berga	1729
Soler	Girona /Torroella de M.*, Girona	1737*, 1746
Soler	Torroella de Montgrí	1786
Tramany	Olot	1746
Valentí	Balaguer	1747
Valentí	Barcelona	1786
Valentí	el Vendrell	1786
Valentí	Vilafranca del Penedès	1746
Valentín	Barcelona	1786
Valentín	Granollers	1729
Ventura	Tarragona	1786
Vicente	Balaguer	1747
Vicente	Esterrí d'Àneu	1747

(continuació)

Cognom	Localitat	Any
Vicents	Manresa	1739
Vidal	Guissona	1746
Vidal	Puigcerdà	1729. 1746
Vila	Figueres	1786
Vila	Sant Feliu de Guíxols	1746
Villa	Figueres	1786
Ximénez	Barcelona	1784
Ximenes	Tortosa	1746
Ximenes	Ulldecona	1746
Ximenes	Vilafranca del Penedès	1729
Ximénez	Arbeca	1731
Ximénez	Balaguer	1746
Ximénez	Cambrils	1746
Ximénez	Durro	1747
Ximénez	Guissona	1729
Ximénez	Lleida	1731, 1764
Ximénez	Reus	1729, 1746
Ximénez	Sitges	1729
Ximénez	Solsona	1729
Ximénez	Tarragona	1746, 1763, 1779, 1783
Ximénez	Tàrrega	1729
Ximénez	Tremp	1747
Ximénez	Valls	1746
Ximénez	Verdú	1729
Ximénez	Vilanova i la Geltrú	1729. 1746
Ximénez Fernesa	Tarragona	1779
Zalazar	Caldes de Montbui	1729

Ordenats per freqüència decreixent, els deu primers cognoms gitans de Catalunya al segle XVIII, són els següents:

1. Jiménez / Jimenes
2. Ximénez / Ximenes
3. Pubill / Pobill
4. Batista / Battista / Babtista
5. Escuder
6. Malla / De Malla
7. Escudero
8. Carbonell
9. García
10. Hernández

*ANTROPÒNIMS DELS GITANOS DE LES TERRES DE PONENT
AL SEGLE XVIII*

Cognom	Lloc	Any
Carbonell	Almenar	1785
Carbonell	Almenar	1785
Carbonell	Almenar	1785
Carbonell	Almenar	1786
Castro	Juneda	1785
Castro, de	Balaguer	1746
Escuder	Castelló de Farfanya	1785
Escuder	Lleida	1785
Escuder	Tàrrega	1763
Escudero	Balaguer	1746
Escudero	Balaguer	1746
Escudero	Lleida	1729
Escudero	Lleida	1786
Escudero	Lleida	1786

(continuació)

Cognom	Lloc	Any
Escudero	Tàrrega	1786
Ferrer o Pau Ferrer	Guissona / Agramunt	1747
Fons	Ribera de Cardós	1747
García	Tàrrega	1729
Garzés	Tremp	1729?
Gavarrí	Lleida	1729
Gil	Balaguer	1785
Girona	Tàrrega	1734
Gitano	Balaguer	1729
Gitano	Balaguer	1729
Gitano	Balaguer	1729
Gómez	Balaguer	1746
Gómez	Balaguer	1746
Gómez	Lleida	1729
Gómez	Lleida	1732
Gómez	Lleida	1748
Gomis	Lleida	1785
Gomis	Lleida	1785
Gomis	Lleida	1785
Jimenes	Balaguer	1785
Jimenes	Balaguer	1785
Jimenes	Lleida	1785
Jimenes	Lleida	1785
Jiménez	Balaguer	1786
Jiménez	Balaguer	1786
Jiménez	Lleida	1785
Jiménez	Tàrrega	1786
Jiménez	Tàrrega	1786
Malla	Balaguer	1746
Malla	Castelló de Farfanya	1786
Malla	Lleida	1785
Morera	Ribera de Cardós	1746
Pujol	Tàrrega	1746
Reyes	La Seu d'Urgell	1786

(continuació)

Cognom	Lloc	Any
Reyes	la Seu d'Urgell	1786
Rodes	Lleida	1746
Ruis	Tremp	1785
Salazar, De	Lleida	
Salazar, De	Lleida	
Valentí	Balaguer	1747
Vicente	Balaguer	1747
Vicente	Esterri d'Àneu	1747
Vidal	Guissona	1746
Ximenez	Arbeca	1731
Ximenez	Arbeca	1731
Ximenez	Balaguer	1746
Ximenez	Balaguer	1746
Ximenez	Durro	1747
Ximenez	Guissona	1729
Ximenez	Guissona	1729
Ximenez	Lleida	1731
Ximenez	Lleida	1764
Ximenez	Lleida	1764
Ximenez	Lleida	1764
Ximenez	Solsona	1729
Ximenez	Solsona	1729
Ximenez	Solsona	1729
Ximenez	Solsona	1729
Ximenez	Tàrraga	1729
Ximenez	Tàrraga	1729
Ximenez	Tàrraga	1729
Ximenez	Tàrraga	1729
Ximenez	Tàrraga	1729
Ximenez	Tàrraga	1729
Ximenez	Tremp	1747
Ximenez	Verdú	1729

A les terres de Ponent sols, uns càlculs menys detallats, sobre cinc cognoms, revelen aquests resultats:

1. Ximénez
2. Jiménez / Jimenes
3. Escudero
4. Gómez
5. Carbonell

Des d'una perspectiva diacrònica i comparatista, variants de Batista s'han documentat al segle XVI a Anglaterra i a Escòcia.² També sabem que un fill de *Jaume Batista gitano*, va ser batejat a Tuïr, a prop de Perpinyà, l'any 1595.³ Al cap de poc, per haver-se barallat amb altres gitans, el 1623, van capturar *Joan Ximenez de molts dias a esta part casat y domiciliat en lo lloch de St Esteva del Monestir* (als afores de Perpinyà).⁴

Per altra banda, s'han registrat a França variants de Larrosa (La Roze, S.XVI), Escuder (Lescuyer, s. XVI) i Malla, o Amaya a Andalusia (Mailhe, 1601).⁵

L'origen dels noms i cognoms gitans actuals s'explica per un procés d'adaptació als models onomàstics de les societats dominants, atestat ja al segle XVI, per mitjà de padrins paios.⁶ Des d'un punt de vista administratiu, no existeix cap antroponímia específicament gitana. Gairebé tots els cognoms citats també podrien ser paios. Darrere aquests Batista, Carbonell, Ferrer, García, Pujol... s'amaga, però, una altra realitat desconeguda. En el món gitano, el nom oficial té una importància secundària, ja que la identificació de les persones es fa, primer, pel renom. Malauradament, les fonts escrites conserven molt pocs

2. «Parmi des Égyptiens qui paraissent être venus de France, au XVIe siècle, des Baptiste sont mentionnés en Angleterre et en Écosse: Philippe, Charles, Oliver et Bartholomew, Baptist, et une Barbara Baptista dite aussi Dya (mère) Baptista.» (DE VAUX DE FOLETIER, 1961 pàg. 46).

3. Archives Départementales des Pyrénées Orientales (ADPO): GG 8.

4. ADPO: G291.

5. DE VAUX DE FOLETIER (1961, pàgs. 47, 67).

6. «A partir du XVIe siècle, les textes nous font connaître un assez grand nombre de noms de Tsiganes. Les noms de baptême sont plus variés; «à vrai dire, il est difficile de savoir s'ils ont été librement choisis par la famille; dans beaucoup de cas, ils ont été donnés par le parrain ou la marraine, qui ne sont presque jamais tziganes. Le nom de baptême est désormais presque toujours suivi d'un nom de famille, et ce patronyme est français dans presque toute la France; il peut être basque en Pays Basque, germanique en Alsace, flamand en Flandre». DE VAUX DE FOLETIER (1961, pàg. 46).

exemples d'aquests noms paral·lels i als centenars de fixxes de Bernard Leblon corresponents a Catalunya, sols n'hem descobert quatre: Joseph Pubill «Campa», Miguel Pubill «Fajol», Rafael Pubill «Aíto», residents a Camprodon (1746) i Francisco Pujol «El Catuet» a Granollers (1749). Curiosament, l'ús d'una antroponímia doble (nom paio / nom gitano) també apareix a les altres cultures zíngares d'Europa occidental, com ara els manux o els rom. En molts casos, el nom intern es fa servir al carrer i a casa mateix, entre pares i fills, del naixement fins a la mort.

En definitiva, l'originalitat indiscutible de l'onomàstica gitana rau en els seus renoms. Nosaltres, els païos que explorem el món gitano amb referències administratives, només podem albirar-ne l'angle visible, i és que d'alguna manera, els païos sempre som ignorants.

BIBLIOGRAFIA

ASSÉO, HENRIETTE; BELLONI, KALI; CALVET, GEORGES; LIÉGEOIS, JEAN-PIERRE; WILLIAMS, PATRICK (1981): *Les populations tsiganes en France*. Paris: Université de la Sorbonne, Centre de Recherches Tsiganes, 80 pàgs.

ESCUDERO, JEAN-PAUL (1998): *Contribution à l'étude de la langue des Gitans de Perpignan*. Tesi doctoral, Universitat de Perpinyà, 505 pàgs. (en premsa).

LEBLON, BERNARD (1980a): *Les Gitans d'Espagne, recherches sur les divers aspects du problème gitan du XVe. au XVIIIe. siècle*. Tesi doctoral, Universitat Paul Valéry, Montpellier, 1763 pàgs. (inèdit)

LEBLON, BERNARD (1980b): *Inventario de los documentos sobre gitanos de los archivos de Simancas*, Madrid, Barcelona y Cuenca. Universitat de Perpinyà, Centre de Recherches Ibériques et Latino-Américaines (CRILAUP), 257 pàgs.

LEBLON, BERNARD (1987): *Los gitanos de España. El precio y el valor de la diferencia*. Barcelona: Gedisa, 200 pàgs.

LÓPEZ DE MENESES, AMADA (1968): «La inmigración gitana en España en el siglo XV». Separata de Martínez Ferrando, Archivero. *Miscelánea de estudios dedicados a su memoria*. Asociación Nacional de Bibliotecarios, Archiveros y Arqueólogos, pàgs. 239-263.

LÓPEZ DE MENESES, AMADA (1971): «Noves dades sobre la immigració gitana a Espanya al segle XV». *Estudis d'Història Medieval*, vol. IV. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pàgs. 143-161.

SAN ROMAN, TERESA (1976): *Vecinos gitanos*. Madrid: Akal, 344 pàgs.

VAUX DE FOLETIER, FRANÇOIS DE (1961): *Les Tsiganes dans l'ancienne France*. Paris: Société d'Édition Géographique et Touristique, 247 pàg.

VAUX DE FOLETIER, FRANÇOIS DE (1970). *Mille ans d'histoire des Tsiganes*. Paris: Fayard, 282 pàgs.

VAUX DE FOLETIER, FRANÇOIS DE (1981): *Les Bohémiens en France au XIXe. siècle*. Paris: J.-C. Lattès, 252 pàg.

VAUX DE FOLETIER, FRANÇOIS DE (1983): *Le monde des Tsiganes*. Paris: Berger-Levrault, 213 pàgs.